

NEAUTENTICKÉ SPISY POD MENOM SVÄTÉHO KLIMENTA RÍMSKEHO

Pavol KOCHAN

Pravoslávna bohoslovecká fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

VASYL KUZMYK

Prešovská pravoslávna eparchia, Pravoslávna cirkev v českých krajinách a na
Slovensku, Prešov, Slovenská republika

ÚVOD

Svätý Kliment, biskup Ríma, bol významnou osobnosťou a autoritou svojej doby medzi kresťanmi aj pohanmi. Úcta k nemu bola taká veľká, že mnohé diela z tej doby boli pripisované jeho autorstvu. Hovoríme tu o textoch, ktoré zachytávajú jeho život pred a po prijatí krstu, jeho cestu a stretnutie s apoštolmi, ako aj jeho mučenícku smrť. Kliment Rímsky je jedným z prvých svätých, ktorý „navštívil“ Slovanov potom, ako svätí Cyril a Metod našli jeho ostatky a priniesli na Veľkú Moravu. V tejto štúdii priblížime jednotlivé neautentické diela, ktoré boli svätému Klimentovi pripisované a mnohé z nich boli v prvých storočiach aj vďaka menu Klimenta vo veľkej úcte.

TAKZVANÝ DRUHÝ LIST SVÄTÉHO KLIMENTA RÍMSKEHO KU KORINTSKÝM KREŠŤANOM

Pod menom svätého Klimenta Rímskeho je napísané aj ďalšie dielo, ktoré nesie názov *Druhý list ku Korintským*. Jeho text je uvedený v už spomínanom významnom Alexandrijskom kódexe Svätého Písma z V. storočia. Text sa nachádza po *Prvom liste ku Korintským*, ale bez nejakého konkrétneho názvu. Z tohto druhého listu sa v danom kódexe zachovalo len prvých dvanásť kapitol. Ďalších dvadsať kapitol sa pravdepodobne stratilo. Zo samotného

obsahu manuskriptu je vidieť, že prepisovateľ ho pri prepisovaní považoval za *Druhý list Klimenta*,²³⁹ biskupa Rímskeho. Jeruzalemský rukopis, ktorý bol objavený F. Bryenniom, uvádza tento text s plným názvom ako *Druhý list Klimenta ku Korintským*.²⁴⁰ Text je v Jeruzalemskom kódexe v plnom znení. Až po nájdení Jeruzalemského rukopisu bol teda tento text zverejnený. Sýrsky preklad z roku 1170 uchoval text pod názvom *Druhý list Klimenta, učeníka apoštola Petra*. Latinský a koptský preklad text Druhého listu neobsahujú, ani ho nespomínajú.²⁴¹ Avšak už neprítomnosť textu tzv. Druhého listu ku Korintským v latinskom a koptskom preklade viac-menej potvrdzuje myšlienku neautenticity. Medzi prvými, ktorí pochybovali o tom, že autorom listu je práve Kliment sú Euzébios Cézarejský a blažený Hieronym. Euzébios si všíma, že Klimentovi je pripisovaný ešte jeden list, ale sám ho nepovažuje za autentický v porovnaní s *Prvým listom ku Korintským*, pretože nikto z jeho predchodcov, ktorých poznal, nepoužíval tento list.²⁴² Napriek tomu, že neskorší cirkevní spisovatelia, hlavne gréckeho a sýrskeho pôvodu, počnúc V. storočím spomínajú tento text a uvádzajú ho ako ďalší list Klimenta Rímskeho spolu s *Prvým listom ku Korintským*, čo potvrdzuje aj jeho citovanie u takých významných teológov ako Maxim Vyznávač (†662), Ján Damaský (†754), Nikifor Konštantinopolský (†828), Nikifor Kalistos a ďalší, Fótios Konštantinopolský jednoznačne popiera autenticosť *Druhého listu*.²⁴³ Súčasná

²³⁹ Κλήμεντος ἐπιστολὴ β'.

²⁴⁰ Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ β'.

²⁴¹ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 113.

²⁴² ...ιστέον δ' ὡς καὶ δευτέρα τις εἶναι λέγεται τοῦ Κλήμεντος ἐπιστολὴ, οὐ μὴν ἔθ' ὁμοίως τῇ προτέρᾳ καὶ ταύτην γινώριμον ἐπιστάμεθα, ὅτι μὴδὲ τοὺς ἀρχαίους αὐτῇ κεχρημένους. ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. *Εκκλησιαστικὴ Ἱστορία*. III, 38. In *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 20 (Β'). Πρώτη ἐκδόσις ἐν Ἑλλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. s. 293.

²⁴³ Οὗτός ἐστιν ὁ Κλήμης περὶ οὗ φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ· Μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς. Οὗτος καὶ ἐπιστολὴν ἀξιόλογον πρὸς Κορινθίους γράφει, ἥτις παρὰ πολλοῖς ἀποδοχῆς ἠξιώθη ὡς καὶ δημοσίᾳ ἀναγινώσκεσθαι. Ἡ δὲ λεγομένη δευτέρα πρὸς τοὺς αὐτοὺς ὡς νόθος ἀποδοκιμάζεται, ὥσπερ ὁ ἐπιγραφόμενος ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ Πέτρου καὶ Ἀππίωνος πολυστιχος διάλογος. ΦΩΤΙΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ. 1991. *Μυριοβιβλον ἢ Βιβλιοθηκη. (Bibliotheca sive bibliotheca.)*. cod. 113. In *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ*

vedecká kritika jednohlasne popiera autorstvo svätého Klimenta.²⁴⁴ Z nášho pohľadu je spis zaujímavý skôr z historického, než z dogmatického hľadiska. Po boku ďalších spisov je zaujímavou historickou literárnou pamiatkou prvej polovice II. storočia.

Určenie doby napísania tohto listu je možné vytvoriť na základe obsahu samotného listu. V liste sa stretneme s polemikou kresťanského učenia s gnosticizmom. Obsahuje množstvo mravných napomenutí. Spomína sa tu učenie o vzkriesení tela, ďalej o hriechoch proti telu a o mučeníctve. Sú tu rozoberané myšlienky, ktorými sa gnosticizmus odlišoval od učenia Christovej Cirkvi.²⁴⁵ Teologické učenie autora o Cirkvi a krste ako pečate, ktorú je potrebné chrániť celý život, je preniknuté pastierskou starostlivosťou o tom, aby kresťania žili v čistote a spravodlivosti a konali dobro voči blížnym, očakávajúc druhý príchod Isusa Christa a naplnenie Jeho zasľúbenia.²⁴⁶

Objavíme v ňom aj niekoľko spoločných ideí s Hermasovým spisom *Pastier*. Narozdiel od Klimentovho citovania Starej zmluvy, v texte sú použité myšlienky predovšetkým Novej zmluvy. Svedčia o tom aj niektoré myšlienky, ktoré sú prebraté z apokryfného evanjelia Egypťanov, t. j. z pamiatok neskoršieho obdobia, než je *Prvý list ku Korintským*.²⁴⁷ Zároveň vieme, že v druhej polovici 2. storočia však boli uznané iba štyri kanonické Evanjeliá (Mt, Mk, Lk a Jn).²⁴⁸ Na základe štruktúry, charakteru, spôsobu argumentácie a obsahu myšlienok, s ktorými sa v spise stretneme spis môžeme považovať za literárnu pamiatku prvého obdobia cirkevných dejín, ktorá vznikla v prvej

(*Patrologia Graeca*). Τόμος 103 (Γ'). Προτη εκδόσις εν Ελλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1991. s. 388- 389.

²⁴⁴ Pozri СКУПАТ, К. Е. 2005. *Святые отцы и церковные писатели доникейского периода (I – III вв.)*. Учебное пособие по патрологии. Москва – Сергиев Посад: Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Московская Духовная Академия, 2005. s. 20.

²⁴⁵ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 256.

²⁴⁶ Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1978. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель: Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 83.

²⁴⁷ Pozri СКУПАТ, К. Е. 2005. *Святые отцы и церковные писатели доникейского периода (I – III вв.)*. Учебное пособие по патрологии. Москва – Сергиев Посад: Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Московская Духовная Академия, 2005. s. 21.

²⁴⁸ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 256.

polovici druhého storočia. Presnejšie by sme mohli spis datovať do rokov 130 – 145.²⁴⁹ Nakoľko svätý Kliment zomrel okolo roku 101, nemôže byť jeho autorom.

Podľa svojej formy nejde o list, ale skôr o kázeň. Jej úvod ani jej záver sa nevyznačuje stereotypnou formou starých cirkevných listov. Je to pravdepodobne najstaršia písomne zachovalá kresťanská kázeň poapoštolskej doby.²⁵⁰ Najskôr sa jedná o úryvok nejakej kázne prednesenej v Korinte. Biskup Atanasije je názoru, že táto homília je pravdepodobne dielom jedného z apoštolských učeníkov, ale nie Klimenta Rímskeho. Zároveň to však nie je ani apokryf, ale cirkevný spis, z toho dôvodu je uvedený za autentickým *Prvým listom ku Korintským* v Alexandrijskom kódexe. Je možné, že prvotný názov tejto homílie bol *Ku Korintským*, ktorý prepisovateľ nazval ako *Druhý list ku Korintským*, nakoľko tento text uviedol za *Prvým listom ku Korintským* Klimenta Rímskeho.²⁵¹

Určiť miesto vzniku tejto homílie a pôvod orátora je ešte ťažšie. Zvyčajne sa hovorí o Ríme alebo Korinte,²⁵² prípadne o alexandrijskom prostredí.²⁵³ Pokiaľ by sme sa odvolávali na VII. kapitolu spisu, kde sa stretávame so zmienkou o isthmianskych hrách²⁵⁴, autor vyzýva kresťanov duchovne sa zdokonaľovať

²⁴⁹ Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1978. 1. vyd. Брюссель: Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 83.

²⁵⁰ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I.* Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 256.

²⁵¹ АТАНАСИЈЕ, еп. 1999. Свети Климент, Епископ Римски. In *Дела апостолских ученика*. (Библиотека отаца Цркве. Књига 1.). Брњачка Бања – Требиње : Братство св. Симеона Мироточивог, 1999. s. 42-44.

²⁵² Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1978. 1. vyd. Брюссель: Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 83.

²⁵³ Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1978. 1. vyd. Брюссель: Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 83.

²⁵⁴ Isthmianske hry sa viažu na Isthmiu, neďaleko Korintu. Isthmus (alebo Isthmia) v preklade znamená úžina, šija. Ide o úzky pás pevniny medzi centrálnym Gréckom a Peloponézami. Je to jediný prístup zo severu do najjužnejšej časti Gréckej pevniny. Tu bol postavený obranný múr pred nájazdmi nepriateľov, pravdepodobne ešte v Mykénskom období, z obdobia ktorého bol objavený aj Poseidonov chrám. Korint využíval tieto úžiny na korigovanie lodnej prepravy. Najprv boli hry známe ako pohrebné hry pre Melikerta (alebo Melicertes známy tiež ako Palaemon), zavedené Sisyphusom, legendárnym zakladateľom a kráľom Korintu, ktorý objavil mŕtvolu a ponoril ju v Isthmii. V rímskej dobe bol Melikertes uctievaný v celej tejto oblasti. Theseus, legendárny kráľ Atén, rozšíril Melikertove pohrebné hry z uzavretého nočného obradu

a hovorí, že mnohí prichádzajú, aby sa zúčastnili týchto námorných pretekov. Aj keď z tejto autorovej myšlienky nezistíme presné miesto, kam mnohí prichádzajú, aby sa zúčastnili týchto pretekov, môžeme konštatovať, že autor žil v Korinte, kde sa tieto preteky konali. Ak by sme do úvahy brali apokalyptický charakter spisu, ktorý nie je cudzí ani *Prvému listu ku Korintským*, ani Hermasovmu *Pastierovi*, miesto vzniku spisu by sme spájali skôr s Rímom, konkrétne s miestnou Cirkvou, v povedomí ktorej sa stretávame s apokalyptickým kontextom. Preto sa väčšina bádateľov prikláňa v prospech Ríma.²⁵⁵ Ako predpokladá rad bádateľov, táto kázeň bola rozšírená, dokonca aj zapísaná v Korinte, kde sa aj uchovala v archívoch miestnej Cirkvi spolu s Prvým listom ku korintským Klimenta Rímskeho. Takto vznikla tradícia o tom, že jej autorom je rímsky biskup.

na plnoprávne atletické hry, ktoré boli usporadúvané na počesť Poseidona, čím umožnil prístup všetkým Grékom a dostal ich na úroveň popularity hier v Olympii, ktoré boli založené Heraklom. Iná verzia uvádza, že Kypselos, samovládca Korintu v VII. storočí pred Christom, vrátil hrám ich niekdajší lesk a slávu. Ak by sme akceptovali historický rok prvých Olympských hier 776 pred Christom, môžeme povedať, že prvé Isthmianske hry sa konali v roku 581 alebo 582 pred Christom. Isthmianske hry sa konali každé dva roky, vždy v prvý a tretí rok po Olympských hrách. Počas hier, ktoré sa označovali aj ako "isthmiansky flám", trvalo prímerie medzi všetkými jedenástimi mestami, ktoré sa týchto hier zúčastňovali. Hry boli istou obdobou Olympských hier a zahrnovali také disciplíny ako beh, skok, hod oštepom, päťboj, zápasenie, dostihy a dvojkoľesové záprahy. Po V. storočí pred Christom bola k súťaži pripojená aj súťaž v hudbe a prednese a prehliadka malieb. Do V. storočia pred Christom víťazi získavali veniec zo zeleru, neskôr bol veniec vyrábaný z borovice alebo pínie. Preto sa niekedy tieto hry nazývali ako Hry píniového venca. Víťazovi bola na počesť zhotovená socha alebo óda a pokiaľ bol občanom Atén, získal ešte odmenu 100 drachiem. Až do polovice II. storočia pred Christom boli Isthmianske hry usporadúvané Korintom a boli preslávené v celom vtedajšom známom svete. V roku 146 pred Christom bol Korint zničený Rimanmi a miesto usporiadateľa prevzal Sikyon. To trvalo až do roku 46 pred Christom, kedy bol Korint znova schopný konferovať tieto hry. Samotné hry spomína napríklad apoštol Pavol v 1Kor 9, 24-27. Pozri KAJAVA, MIKA. 2002. *When Did the Isthmian Games Return to the Isthmus?* In *Classical Philology*, Vol. 97, No. 2/Apr. 2002. The University of Chicago Press. ISSN 0009-837X. s. 168-178. Taktiež Rothaus, Richard M. 2000. *Corinth: The First City of Greece. An Urban History of Late Antique Cult and Religion*. Netherland. ISBN 90-04-10372-4. s. 84-93. A tiež John, Alfred. 1906. *The crown of pine: A story of Corinth and the Isthmian games*. [online]. 1906. [2016-05-09]. Dostupné z: <<http://67.118.51.201/-bol/bookdisplay.cfm?booknum=27951&fbac=1>>.

²⁵⁵ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 126-127.

Vydania:

HEMMER, H. 1909. *Les Pères Apostoliques*. T. 2. Oxford, 1909.

ΚΛΗΜΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΡΩΜΗΣ. 1987. Ἐπιστολή πρὸς Κορινθίους Β'. (*Epistola ad Corinthios II*). In MIGNE, J.-P. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (*Patrologia Graeca*). Τομος 1. Πρῶτη εκδοσις ἐν Ἑλλάδι. ΑΘΗΝΑΙ: ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.). 1987. s. 329 – 348.

KNOFF, R. 1929. *Die Apostolischen Väter*. (Handbuch zum NT, Erg.-Bd.). Tübingen, 1929. s. 151 – 184.

КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 2003. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам. In *Писание мужей апостольских*. 2003. 1. vyd. (русский перевод с введениями и примечаниями к ним: А. Дунаев). Москва: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2003. s. 119 – 128. ISBN-5-94625-059-0.

LIGHTFOOT, J. B. HARMER, J. R. HOLMES, M. W. 1992. *The Apostolic Fathers*. (Greek Texts and English Translations of Their Writings). Sec. Edition. Baker Book House, 1992. s. 103 – 127.

The second epistle of Clement to the Corinthians. 1921. In *Texts for students*. 1921/X. (ed. by T. W. Crafer. L.; New York, 1921. 22 s.

Preklady:

БАРСОВ Н. И. 1885. *История первобытный христианской проповеди (до IV века)*. (preklad kap. 12 – 20). Санкт-Петербург, 1885. s. 162 – 165.

Климентова друга посланица Коринћанима. 1999. In АТАНАСИЈЕ, еп. 1999. Дела апостолских ученика. (Библиотека отаца Цркве. Књига 1.). Брњачка Бања – Требиње: Братство св. Симеона Мироточивог, 1999. s. 210 – 223.

КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского второе послание к Коринфянам. In *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*. 1978. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель: Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 85 – 92.

КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. Святого Климента, Епископа Римского, к Коринфянам Послание II. In *Настольная книга священнослужителя*. 2006. Том VIII. (Пастырское богословие. Приложение. Раннехристианские отцы Церкви). Почаев: Свято-Успенская Почаевская Лавра, 2006. s. 783 – 787.

Писание мужей апостольских. 1895. 2. vyd. (русский перевод с введениями и примечаниями к ним: П. Преображенский). Санкт-Петербург, 1895. s. 169 – 180.

VARCL, Ladislav. 2004. Druhý list Klementův. In *Spisy apoštolských otců*. (Přeložili Ladislav Varcl, Dan Drápal, Jan Sokol. Úvodní texty připravil Dan Drápal). 3. rev. vyd. Praha: Kalich, 2004. ISBN 80-7017-003-4. s. 101 – 110.

DVA LISTY „O PANENSTVE“

Medzi ďalšími spismi, ktoré sú pripisované Klimentovi Rímskemu, objavíme tiež dva listy *O panenstve*. J. P. Migne ich uvádza hneď za *Druhým listom ku Korintským*.²⁵⁶ Listy boli najprv napísané v gréckom jazyku. Neskôr palestínsky mních Antiochos (okolo roku †620) prevzal značné úryvky z gréckeho jazyka obidvoch listov, ktoré použil vo svojom diele. Ako poukazuje ich miesto v kódexe Svätého Písma v sýrskom rukopise, listy boli v Sýrii vo veľkej obľube a úcte. Preto je možné domnievať sa, že boli napísané v Sýrii alebo Palestíne v polovici III. storočia.²⁵⁷ Zachoval sa však iba sýrsky text. Š. Pružinský spomína ešte ďalší, koptský text, ktorý sa v súčasnosti nachádza v Paríži. Táto verzia pripisuje spis *O panenstve* svätému Atanázovi Alexandrijskému.²⁵⁸

Presne určiť dobu vzniku listov a pôvod autora je ťažké. O Klimentovi ako autorovi nemôžeme hovoriť. Listy však majú určité príznaky dávnej minulosti,

²⁵⁶ Pozri ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (*Patrologia Graeca*). Τόμος 1. Πρὸτῃ ἐκδόσει ἐν Ἑλλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1987. s. 349-452.

²⁵⁷ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 128.

²⁵⁸ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 231.

ktoré nás nútia spájať ich s II. alebo III. storočím. Asketizmus, ktorý je v nich zobrazený je blízky asketizmu v III. ako aj v IV. storočí, avšak nepopierateľný boj Cirkvi proti takzvaným synisaktom²⁵⁹ je skôr príznačný pre III. storočie. Euzébios Cézarejský nespomína listy vo svojich dielach, čo potvrdzuje skutočnosť, že autorstvo Klimenta Rímskeho bolo listom pripisované až po Euzébiovi, čiže až po roku 324. Zmieňujú sa však o nich Epifanios a Hieronym a pripisujú ich svätému Klimentovi, v ktorých zveleboval panenstvo. Majú na mysli dva listy *De virginitate* alebo *Ad virgines*. Takisto je celkom reálne, že dva listy najprv tvorili jeden list, nakoľko prvý nemá záver a druhý úvod.²⁶⁰ Všeobecne však môžeme hovoriť o neznámom autorovi pravdepodobne pôvodom z Palestíny, alebo sýrsko-palestínskeho prostredia, ktorý je bezprostredne blízky prvotnému sýrsko-pohanskému kresťanstvu.²⁶¹ Z toho vyplýva, že list nemá výrazné črty judaizmu.

Oba listy sú adresované celibátnikom alebo askétom obidvoch pohlaví. Autor v nich hovorí o vznešenosti panenského stavu, dáva pokyny, ako viesť zdržanlivý život a poučuje duchovných, ako sa majú správať k ženám.

V prvom liste, ktorý obsahuje 13 kapitol, autor hovorí o výhodách panenského života a vytvára jeho vznešenú ideu podľa pôvodu, odlišných vlastností a konečného cieľa. Avšak samotné panenstvo bez balzamu dobrých skutkov nezabezpečuje dosiahnutie Nebeského Kráľovstva a radosti Ženicha. Preto sú v liste ďalej uvedené napomenutia a predpisy vo vzťahu so zaobchádzaním s opačným pohlavím počas návštevy chudobných a nemocných.

Druhý list, pozostávajúci zo 16 kapitol, vyjadruje poučné a varovné príklady zo Starej zmluvy (Jozefa, Samsona, Dávida, Šalamúna). Podáva predpisy, ako by mali askéti zaobchádzať s osobami opačného pohlavia.

²⁵⁹ Συνείσακτοι (sinisakti) – panny alebo panici, ktorí žijú spolu s osobami opačného pohlavia. Porovnaj 3. pravidlo I. všeobecného snemu.

²⁶⁰ Позри САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 128.

²⁶¹ Позри СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письменности*. 1. vyd. Москва: Русские Огни, 1996. s. 82.

Ideálom má byť Isus Christos, ktorý bol vždy obklopený apoštolmi, dokonca aj keď besedoval so ženou – Samaritánkou²⁶² pri Jakubovej studni.²⁶³

PSEUDO-KLIMENTÍNŸ

S menom svätého Klimenta Rímskeho sa v minulosti spájala zbierka literárnych pamiatok známych pod spoločným menom *Klimentíny*²⁶⁴. Zbierka je napísaná vo forme románu a zachytáva Klimentov život a jeho obrátenie na kresťanskú vieru. Taktiež obsahuje kázeň apoštola Petra, ktorú údajne predniesol na svojich apoštolských cestách. Zbierku môžeme deliť na tri časti:

1. *Homílie*.²⁶⁵ Obsahuje dvadsať kázní, ktoré sú nazývané tiež ako Klimentíny. Úvod tvorí list apoštola Petra k Jakubovi spolu s listom Klimenta k Jakubovi ako zvláštny dodatok. Zachovali sa len v gréckom jazyku a časť v sýrskom preklade.

2. *Recognitiones*.²⁶⁶ Pozostáva z desiatich kníh a opisuje stretnutie svätého Klimenta s rodičmi a bratmi a jeho cestu z Ríma do Palestíny. Vzhľadom k tomu, že obsah je veľmi podobný s Homíliami, obe časti môžeme považovať za dve recenzie jedného spisu. Rufin spomína dve grécke vydania. Podľa obsahu *Recognitiones* sú nazvané aj ako *Περίοδοι Πέτρου, Κλήμεντος, Itinerarium, Actus, Gesta, Historia Petri* alebo *Clementis, Disputatio Petri cum Simone Mago*. Grécky text sa nezachoval, existuje len sýrsky preklad a latinská verzia od Rufina, ktorý pracoval s originálom svojvoľne, pričom vynechával nejasné a zavádzajúce miesta, týkajúce sa dogmatického učenia. V súčasnosti tieto knihy môžeme nájsť v *Patrologii graeca* J. P. Migneho, kde za latinským textom s poznámkami Coletera uvádza aj zachované zlomky gréckeho textu.²⁶⁷

²⁶² Jn kap. 4.

²⁶³ Позрі САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 128.

²⁶⁴ Grécky Κλημέντια.

²⁶⁵ Grécky Ομιλίες.

²⁶⁶ Grécky Αναγνώσεις.

²⁶⁷ Позрі ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (*Patrologia Graeca*). Τόμος 1. Πρώτη εκδόσις εν Ελλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1987. s. 1207-1474.

3. *Epitomí*.²⁶⁸ Plný názov tejto časti zbierky je *Zhrnutie Klimenta, biskupa Rímskeho o skutkoch, cestách a kázniach Petra*. Predstavuje stručný prehľad Homílií s dodatkom o činnosti a mučeníckej smrti Klimenta Rímskeho okrem vynechaných teologických myšlienok. *Epitomí* bola osobitne napísaná až po Homíliách a *Recognitiones*, zatiaľ čo prvé dve časti boli zrejme napísané súbežne alebo sú prepracovaním či zverejnením niektorých stratených častí textu.

Otázka pôvodu, cieľa spisu *Klimentín*, autorstva, miesta a doby vzniku sú predmetom súčasného vedeckého skúmania, ktoré dodnes nie je ukončené. U niektorých patrológov (A. Harnack) sa stretáme s názorom, že dnešná podoba *Klimentín* je dielom kresťana, ktorý používal židokresťanské pramene a prispôbil ich rímsko-katolíckemu učeniu.²⁶⁹ Prvýkrát sa spis *Pseudo-Klimentíny* objavili pravdepodobne v Sýrii, ale je ťažké určiť miesto a dobu prepracovania. Najpravdepodobnejšou dobou posledného prepracovania spisu je druhá polovica III. storočia. Spis sa nazýva ako *Pseudo-Klimentíny* z dôvodu pripisovania autorstva svätému Klimentovi Rímskemu, čo sa však dodnes nepotvrdilo.

PÄŤ LISTOV (EPISTOLAE DECRETALES)

Týchto päť listov bolo v minulosti pripisovaných Klimentovi v takzvaných *Pseudoizidorových dekretáliách*.²⁷⁰ Zachovali sa v latinskom jazyku. Zo samotných názvov vyplýva, že boli adresované z rôznych dôvodov jednotlivým osobám alebo skupinám. Často sa v nich hovorí o krste, eucharistii, manželstve, bohoslužobných nádobách a pod. Obsahovo sú podobné *Recognitiones*, preto môžeme predpokladať, že autor prevzal ich niektoré myšlienky alebo celé časti textov. J. P. Migne uvádza listy pod týmito názvami:

- Epistola I. Ad Jacobum Fratrem Domini.

²⁶⁸ Grécky Ἐπιτομή.

²⁶⁹ Позри САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 128.

²⁷⁰ Позри PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 231.

- Epistola II. Ad Jacobum Fratrem Domini.
- Epistola III. Ad Episcopos, Presbyteros, Diaconos, etc., Et Universos Fideles, De Officio Sacerdotis Et Clericorum.
- Epistola IV. Scripta discipulis suis Julio et Juliano,...
- Epistola V. De communi vitae et reliquis causis, suis discipulis scripta, Hierosolymitanisque directa.

Väčšina z nich sa nám zachovala vďaka prepisu Rufina, ale len jemu zrozumiteľných častí.²⁷¹

APOŠTOLSKÉ USTANOVENIA (CONSTITUTIONES APOSTOLICAE)

Plný názov tohto spisu je *Ustanovenia svätých apoštolov od Klimenta, biskupa a občanov Ríma. (Constitutiones Sanctorum Apostolorum per Clementem Episcopum et Civem Romanum)*²⁷² Spis pozostáva z ôsmich kníh, ktoré obsahujú 85 pravidiel. Tie sa podľa zmienky v šiestej knihe pripisovali svätému Klimentovi.²⁷³ Pochádzajú od neznámeho autora z polovice IV. storočia a za miesto ich vzniku sa považuje Sýria. V VII. storočí Trullský snem prijal tieto *Pravidlá svätých apoštolov* v plnom znení, zároveň sa však ten istý snem vyjadril proti *Apoštolským ustanoveniam*, ktorých časťou je práve týchto 85 pravidiel. V *Patrologia graeca* knihy nesú tieto názvy:

- Liber Primus. De Laicis. (Βιβλίον Πρωτον. Περί Λαϊκῶν.).
- Liber Secundus. De Episcopis, Presbyteris et Diaconis. (Βιβλίον Δευτερον. Περί Επισκοπων, Πρεσβυτερων και Διακωνων.).
- Liber Tertius. De Viduis. (Βιβλίον Τριτον. Περί Χηρων.).
- Liber Quartus. De Orphanis. (Βιβλίον Τεταρτον. Περί Ορφανων.).
- Liber Quintus. De Martyribus. (Βιβλίον Πεντητον. Περί Μαρτυρων.).
- Liber Sextus. De Schismatibus. (Βιβλίον Εκτον. Περί Σχισματων.).

²⁷¹ Pozri ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (*Patrologia Graeca*). Τομος 1. Πρωτη εκδοσις εν Ελλαδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1987. s. 459-508.

²⁷² Διαταγαι των αγιων αποστολων δια Κλημεντος του Ρωμαιων επισκοπου τε και πολιτου.

²⁷³ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 231.

- Liber Septimus. De Ratione Vitae, Actione Gratiarum, et Christiana initiatione. (Βιβλίον Εβδομον. Περί Πολιτείας, και Ευχαριστίας, και της κατά Χριστον Μυσηως.).
- Liber Octavus. De Charismatibus, et Ordinationibus, et Ecclesiasticis Canonibus. (Βιβλίον Ογδοον. Περί Χαρισμάτων, και Χειροτονιών, και Κανόνων Εκκλησιαστικών.).²⁷⁴

SUMMARY

In this study, we tried to bring closer particular non-authentic works, which were attributed to Saint Clement and most of them were kept in great respect in first centuries even because of name of Clemet. In Alexandrian codex of Holy Scriptures from the 5th century is mentioned after the authentic Letter to Corinthian the Second letter to Corinthian. The contents of it we can find today in collection of Greek patrology from the 19th century. In this collection are also Letters to maidens, or pseudoclementines. Study brings contents analysis of particular scripts, theirs history, discovery, analysis and edition in various languages. Based on this analysis we are able to define picture of literary production of Christians in 1st and 2nd century after Christ.

Zoznam bibliografických odkazov

Pramene

- ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. Εκκλησιαστική Ιστορία. In *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 20 (Β'). Πρώτη εκδόσις εν Ελλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. 1602 s.
- ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ ΛΟΥΓΔΟΥΝΩΝ. 2002. Adversus Haeresis III. In *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 7. Πρώτη εκδόσις εν Ελλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 2002. s. 849-850.

²⁷⁴ Pozri *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 1. Πρώτη εκδόσις εν Ελλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1987. s. 509-1156.

- ΩΡΙΓΕΝΗΣ. 1998. *Commentarii in evangelium Joannis VI*, 54.279. In *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 14. Πρώτη εκδοσις εν Ελλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1998. s. 293-294.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ. 1983. Υπομνημα εις την προς Φιλιππησιους. Ομιλια ΙΓ'. In *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας (ΕΠΕ)*. Τομος 22. [eds. ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. - ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν.]. Θεσσαλονικη : Πατερικαι εκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1983. s. 18.
- ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ. 1986. Υπομνημα στην Α' προς Τιμοθεον επιστολη. Ομιλιες Α' - ΙΗ'). In *Ελληνες Πατερες της Εκκλησιας (ΕΠΕ)*. Τομος 23. [eds. ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. - ΖΗΣΗΣ, Θ. Ν.]. Θεσσαλονικη: Πατερικαι εκδοσεις ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ, 1986. s. 116-118.
- ΦΩΤΙΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ. 1991. *Μυριοβιβλον η Βιβλιοθηκη. (Bibliotheca sive bibliotheca.)*. cod. 113. In *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 103 (Γ'). Πρώτη εκδοσις εν Ελλάδι. [ed. MIGNE, J.-P.]. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1991. s. 388-389.

Preklady

- КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1974. Послание к Коринфянам. [русский перевод с введениями и примечаниями к ним: анонимный автор]. In *Журнал Московской Патриархии*. Москва : Издательский отдел Московской Патриархии, 1974. ч. 10, s. 64-80.
- Stromateis IV. – V.* In КЛИМЕНТ АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ. 2003. *Строматы*. Том II. (4 - 5). [перевод с древнегреческого языка АФОНАСИН, Е. В.]. Санкт-Петербург : Издательство Олега Абышко, 2003. 334 s. ISBN 5-7435-0226-9.
- ИРИНЕЙ ЛИОНСКИЙ. 1996. *Иже во святыхъ Отца нашего Иринея епископа Лионскаго пять книгъ обличенія и опроверженія лжеименнаго знанія*. 2. vyd. [русский перевод ПРЕОБРАЖЕНСКИЙ, П.]. С.-Петербург : Библиотека отцов и учителей Церкви, 1996. s. 17-528.

Odborná literatúra

- ALEŠ, P. 1992. *Cirkevné dejiny I. Úvod a prvé obdobie cirkevných dejín*. 2. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ v Košiciach, 1992. 311 s. ISBN 80-7097-212-2.
- Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1978. 1. vyd. Брюссель: Издательство Жизнь с Богом, 1978. 734 s.
- АТАНАСИЈЕ, еп. 1999. Свети Климент, Епископ Римски. In *Дела апостолских ученика*. (Библиотека отаца Цркве. Књига 1.). Брњачка Бања – Требиње : Братство св. Симеона Мироточивог, 1999. s. 31-44.
- ГУМИЛЕВСКИЙ, Ф. 1996. *Историческое учение об отцах Церкви. Том 1*. 2. vyd. Москва : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1996. s. 8-20.
- ΧΡΗΣΤΟΥ, Π. Κ. 1978. *Ελληνική Πατρολογία*. Τομος Β'. Θεσσαλονίκη : Πατριαρχικον Ιδρυμα Πατερικων Μελετων, 1978. s. 357-381.
- JOHN, A. 1906. *The crown of pine: A story of Corinth and the Isthmian games*. [online]. 1906. [2016-05-09]. Dostupné z: <<http://67.118.51.201/bol/bookdisplay.cfm?booknum=27951&fbac=1>>.
- KAJAVA, M. 2002. When Did the Isthmian Games Return to the Isthmus? In *Classical Philology*, Vol. 97, No. 2/Apr. 2002. Chicago : The University of Chicago Press. s. 168-178. ISSN 0009-837X.
- Komentár na Evanjelium podľa Jána. In ORYGENES. 1981. *Komentarz do Ewangelii św. Jana*. część pierwsza. [przekład KALINOWSKI, S.]. Warszawa : Akademia Teologii katolickiej, 1981. 348 s.
- KUZYŠIN, B. 2007. Niektoré momenty pedagogických reflexií Klimenta Alexandrijského. In *Pravoslávny teologický zborník č. XXXII/17 – 2007*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej university v Prešove, 2007. s. 171-179. ISBN 978-80-8068-686-4.
- МЕЙЕНДОРФ, И. 2001. *Введение в святоотеческое богословие*. 2. doplnené vyd. Клин : Фонд Христианская жизнь, 2001. ISBN 5-93313-018-4.
- Настольная книга священнослужителя. 2006. Том II. Месяцеслов (сентябрь-февраль). Почаев : Свято-Успенская Почаевская Лавра, 2006. s. 342-344.

- PILKO, J. 2014. ostúpenie Isusa Christa do podsvetia v patristickej literatúre prvých 3. storočí. [online]. [2016-04-29]. In *Pravoslawie jako czynnik odnowy tradycyjnych chrześcijańskich wartości w Unii Europejskiej (świadectwo i męczeństwo) : II. rocznik, Kasztel w Szymbarku K. Gorlic, 9.12.2014*. Gorlice : Diecezjalny ośrodek kultury prawosławnej ELPIS w Gorlicach, 2014. s. 116-123. ISBN 978-83-63055-87-5. Dostupné z: < http://www.okp-elpis.pl/book,open,2414,0,%E2%80%9EPRAWOS%C5%81AWIE_JAKO_CZYNNIK_ODNOWY_TRADYCYJNYCH_CHRZE%C5%9ACIJA%C5%83SKI CH_WARTO%C5%9ACI_W_UNII_EUROPEJSKIEJ_%28%C5%9AWIADECTWO_I_M%C4%98CZE%C5%83STWO%29%E2%80%99C_II_rocznik.htm >.
- PRUŽINSKÝ, Š. 2001. História v ponímaní sv. Klimenta Rímskeho. In *Pravoslávny teologický zborník Č. XXIV/9 – 2001*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2001. s. 262-284. ISBN 80-8068-081-7.
- PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. 464 s. ISBN 80-85128-08-10.
- PRUŽINSKÝ, Š. 2003. *Patrológia II. Cirkevná a kresťanská literatúra 2. až 8. storočia*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2003. 479 s. ISBN 80-8068-203-8.
- ROTHAUS, R. M. 2000. *Corinth: The First City of Greece. An Urban History of Late Antique Cult and Religion*. Netherland. ISBN 90-04-10372-4.
- САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. ISBN 5-94625-092-2.
- СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письменности*. 1. vyd. Москва: Русские Огни, 1996. s. 67-90.
- СКУРАТ, К. Е. 2005. *Святые отцы и церковные писатели доникейского периода (I – III вв.)*. Учебное пособие по патрологии. Москва – Сергиев Посад: Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Московская Духовная Академия, 2005.

- ŠAK, Š. 2014. Liturgická obnova v pravoslávnej teológii. In *Reformy liturgii a powrót do zrodel*. Kraków : Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, 2014. s. 29-35. ISBN 978-83-7438-382-0.
- ZOZULAK, J. 2001. Výročie svätého Klimenta Rímskeho. In *Pravoslávny teologický zborník č. XXIV/9 – 2001*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2001. s. 255-261. ISBN 80-8068-081-7.
- ZOZULAK, J. 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. 191 s. ISBN 80-8068-693-2.
- Живот и страдање свештеномученика Климента, папе римског. In *Житија светих*. (red. ПОПОВИЋ, J.). Београд : Издање Манастира Св. Ћелије код Ваљева, 1977. s. 731-743.

NON-AUTHENTIC WORKS IN NAME OF SAINT CLEMENT OF ROME

Pavol Kochan, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, pavol.kochan@unipo.sk, 00421517724729

Vasyl Kuzmyk, priest, Orthodox archdiocese in Prešov, Orthodox church in the Czech lands and in Slovakia, Budovateľská 1, 080 01 Prešov, Slovakia, vasyk.kuzmyk@gmail.com

Abstract

Clement of Rome was bishop of Roma. He was very interesting person and authority of his era between Christians and pagans. The respect toward him was so great that many of the works from his era were accredited to his authorship. We are talking about texts which retain his life before and after baptism, his way and meeting with apostles and also his martyr's death. Clement of Rome is one of the first saints who 'visited' Slavonians after Saints Cyril and Methodius found his relics and brought them to Great Moravia.

Key words

Clement of Rome, apostolic man, Church, 2nd Letter to Christians in Corinth